

2016, 1(1), 47-62

Akademisyenlerde İşkolikliğin Belirlenmesinde Serbest Zamanda
Sıkılma Algısının Rolü

Role of Leisure Boredom in Prediction of Workaholism in Academicians

Feyza Meryem KARA*, Ali Çağrı GÜCAL

Başkent Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Spor Bilimleri Bölümü, Ankara, Türkiye

Özet

Amaç: Bu araştırmanın amacı akademisyenlerin serbest zamanda sıkılma algısının işkolikliğı belirlemedeki rolünün araştırılması ve serbest zamanda sıkılma algısı ve işkolikliğın cinsiyet, medeni durum ve çalışılan kuruma göre farklılaşıp farklılaşmadığının incelenmesidir.

Gereç ve Yöntem: Çalışmaya Ankara ilinde bulunan üniversitelerde görev yapan 233 kadın ($\bar{x}_{yaş}=32.43\pm6.10$) ve 183 erkek ($\bar{x}_{yaş}=35.37\pm9.12$) toplam 416 akademisyen gönüllü olarak katılmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak, Türkçe adaptasyonu Kara, Gürbüz ve Öncü (2014) tarafından yapılan Serbest Zamanda Sıkılma Algısı Ölçeğı ve 2011 yılında Doğan ve Tel tarafından Türkçe adaptasyonu yapılan DUWAS İşkoliklik Ölçeğı kullanılmıştır. Araştırma kapsamında yapılan istatistiksel analizler, SPSS 20 istatistik paket programı aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Akademisyenlerin serbest zamanda sıkılma algılarının işkolikliklerini belirleyip belirlemediğini inceleme amacı ile Çoklu Adımsal Regresyon Analizi; cinsiyet, çalışılan kurum ve medeni durum arasındaki farklılığı test etmek için t-test yapılmıştır.

Bulgular: Çoklu adımsal regresyon sonuçları, sıkılma alt boyutunun aşırı çalışma ($R^2=0.02$) ve kompulsif çalışma ($R^2=0.03$) alt boyutlarının belirleyicisi olduğunu ve aralarındaki ilişkinin pozitif olduğunu göstermektedir ($p < 0.05$). Bağımsız örneklerde t-test analiz sonuçlarına göre, katılımcıların serbest zamanda sıkılma algısı ve işkolikliklerinde cinsiyet ve çalışılan kurum açısından istatistiksel olarak aralarında anlamlı ilişkiler saptanmıştır ($p < 0.05$). Bunun yanı sıra, t-test sonuçlarına göre medeni durum

-Bu makale, 3. Rekreasyon Araştırmaları Kongresi'nde sözel bildiri olarak sunulmuştur.

*Yazışma Adresi: Feyza Meryem Kara, Başkent Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi Spor Bilimleri Bölümü, Ankara, Türkiye.

E-posta adresi: fm Kara@baskent.edu.tr / Tel: +90312 246 66 66 -1601

Gönderim Tarihi: 17 Mayıs 2016. Kabul Tarihi: 14 Haziran 2016.

açısından serbest zamanda sıkılma algısı ve işkolikliklerinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir ($p > 0.05$).

Sonuç: Sonuç olarak, serbest zamanda sıkılma algısının bireyin yaşam kalitesinin önemli bir belirleyicisi olarak gösterilen işkoliklik sendromunda belirleyici olduğu saptanmıştır. Bununla beraber, serbest zamanda sıkılma algısının, çalışma nedeniyle sosyal ve serbest zaman etkinliklerine zaman ayıramama, eğlenceye ve uykuya harcanan zamanın boşa harcandığını düşünme ve rahatsız olma gibi sendromları ortaya çıkardığı söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Serbest zamanda sıkılma algısı, DUWAS, işkoliklik, aşırı çalışma, kompulsif çalışma

Abstract

Objectives: The purpose of this study was to investigate the role of leisure boredom in predicting workaholism in academicians and examine the sex, marital status and employment status differences in these variables.

Material and Methods: The participants of the study included 233 women ($M_{age} = 32.43 \pm 6.10$) and 183 men ($M_{age} = 35.37 \pm 9.12$) totally 416 administrative staff working within the universities. "The Leisure Boredom Scale" which was adapted Kara, Gürbüz and Öncü (2014) and "The Dutch Work Addiction Scale (DUWAS)" which was adapted Doğan and Tel (2011) administered to participants. Stepwise Multiple Regression Analysis was used to determine whether academicians' levels of leisure boredom predict their workaholism. The t-test has been used to determine whether or not there has been any difference among the academicians' sex, employment status and marital

Results: Results showed that boredom subscale was positively correlated with all subscales (excessive working, compulsive working) of workaholism. Results of Multiple Stepwise Regression Analysis indicated that boredom subscale was a significant predictor of excessive working ($R^2=0.02$), compulsive working ($R^2=0.03$) ($p < 0.05$). Independent Sample t-Test results indicated significant differences between sex and employment status in leisure boredom and workaholism ($p < 0.05$). On the other hand, t-test results indicated no significant differences between marital status in leisure boredom and workaholism ($p > 0.05$).

Conclusion: As a result, leisure boredom is an important determinant of an individual's quality of perception as shown in the workaholism syndrome was found to be determine. Workaholism found to be as positive a relationship with perception of leisure especially because of work life, social activities,

thinking that wasted time spent on entertainment and sleep and is thought to occur syndrome as being uncomfortable.

Keywords: Leisure boredom, DUWAS, workaholism, excessive working, compulsive working

© 2016 Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi. Tüm Hakları Saklıdır.

1. Giriş

Sanayi devrimi ile birlikte iş yaşamının önem kazanması, arkasından bireyler için birçok problemi beraberinde getirmiştir. Bir yandan işgörenlerin beklentileri, diğer yandan da organizasyon sahiplerinin istekleri olumlu ve olumsuz birçok durumun oluşmasına sebep olmuştur. Bu bağlamda yönetim ve psikoloji alanlarında yapılan araştırmalar alanyazına ve sorunların çözümüne birçok katkıda bulunmuştur. İş yaşamının muazzam ışıkları altında kendini ifade etmeye çalışan birçok işgören, kendini bu zorlu basamakların içinde göstermeye çalışırken, zaman içinde çalışmaya karşı bağımlılık yaşamaya başlamıştır. Bu bağlamda da işgörenler, serbest zamanı değerlendirme ya da mevcut etkinliklere katılma gibi durumlarda problemler yaşamakla birlikte aile ve iş çatışması gibi birçok sorunla da yüz yüze gelmektedirler.

İşkoliklik kavramı, ilk defa din bilimci Oates (1968) tarafından Bir İşkoliğin İtirafları (Confessions of a Workaholics) adlı kitabında “çalışmaya yönelik olarak hissedilen bir dürtüyü ve sağlığı, mutluluğu ve diğer insanlarla olan ilişkileri bozacak derecede sürekli çalışmak için duyulan aşırı ve kontrol edilemez bir ihtiyacı” tanımlamak için kullanılmıştır. Bugün ise işkoliklik kavramı, çalışmadığı zamanlarda bile işini düşünen, işine bağımlı bireyleri nitelendirmektedir (Burke, 2000; Harpaz & Snir, 2003; Spence & Robbins, 1992). Bu bağlamda, Snir ve Zohar (2000) işkolikliği, “dışsal nedenlere bağlı olmaksızın, işle ilgili aktivite ve düşüncelere gereğinden fazla zaman ayırma” biçiminde tanımlamışlardır.

İşkoliklik, bireyin farklı örgütsel ortamlarda sergilediği ve sabit bir davranış şekli olarak görülen aşırı çalışmaya ve çalışılmayan zamanlarda bile işi düşünmeye neden olan bir durum olarak görülmektedir (Spence & Robbins, 1992). İşkolik olarak adlandırılan birey; çalışmaya yüksek sayılabilecek derecede bağımlılık duyar ve dışsal ihtiyaçlardan kaynaklanmadığı halde işleriyle ilgili aktivitelere ve düşüncelere düzenli ve önemli ölçüde fazla zaman ayırır (Harpaz & Snir, 2003; Spence & Robbins, 1992). İşkolizm, bir tür saplantılı bir davranış olarak açıklanmaktadır ve işkoliklik olarak adlandırılan kişilerin bu durumdan

memnun olup olmamalarına göre pozitif ya da negatif bir durum olarak değerlendirilmektedir (Temel, 2006).

Alanyazında işkolikliğin, tükenmişlik, iş-aile yaşamı dengesi, iş doyumu ve serbest zamandan duyulan tatmin ile yakından ilişkili olduğu çalışmalarla desteklenmiştir (Brady, Vodanovich, & Rotunda, 2008; Fisher, Bulger, & Smith, 2009; Snir & Harpaz, 2009). Bu noktadan hareketle, kişinin isteği dâhilinde ya da zorunlu zamanlarının dışında özgürce seçerek kullandığı, arzu edilen zaman, aktiviteler (Esteve, Martin, & San-Lopez 2007; Kelly & Kelly 1994; Kraus, 1998; Ragheb & Tate, 1993; Watkins, 2013) olarak tanımlanan serbest zaman kavramının günümüzde bireylerin yaşadığı büyük bir paradoks olan işkoliklikle olan ilişkisinin incelenmesi ve kişinin ilgisini çekecek veya kendi başına yapacak bir şey bulamamasının sonucu yaşanan tatminsizlik durumu olarak tanımlanan serbest zamanda sıkılma algısının ne denli işkoliklik kavramı ile iç içe olduğunun belirlenmesi önem arz etmektedir.

İlgili alanyazında işkoliklik kavramının çokça incelendiği meslek gruplarından biri de akademisyenliktir (Akdağ & Yüksel, 2010; Ardıç & Polatçı, 2008; Naktiyok & Karabey, 2005; Spence & Robbins, 1992). Bu bağlamda belirsiz mesai saatlerinin yaşandığı, toplantı, kongre gibi iş hayatının hem uzantısı hem de zaman alıcı noktası olarak medeni durumla etkileşen bir alan olarak tanımlandığı, saha ve uygulama çalışmalarının da benzer şekilde iş hayatının bir gerekliliği olarak görüldüğü bu meslekte, yapılan araştırmalar zorlu bir yolculuğa işaret etmektedir. Bu bağlamda serbest zaman algısının bu meslekte ne denli yorumlandığının ortaya konulması bu araştırmanın diğer bir önemli kısmı olarak görülmektedir.

Bu bilgiler ışığında, araştırmanın amacı akademisyenlerin serbest zamanda sıkılma algısının işkolikliği belirlemedeki rolünün araştırılması ve serbest zamanda sıkılma algısı ve işkolikliğin cinsiyet, medeni durum ve çalışılan kuruma göre farklılaşıp farklılaşmadığının incelenmesidir.

2. Gereç ve Yöntem

Bu araştırmada çalışmanın hipotezlerine uygun olarak, amacı mevcut durumu araştırmak ve belirlemek olan ve sosyal bilimler alanında sıklıkla kullanılan betimsel araştırma modeli kullanılmıştır. (Büyüköztürk ve ark., 2012). Bu kapsamda 500 kişiye ölçekler dağıtılmış, dağıtılan ölçek formlarından geri dönen ve sağlıklı doldurulan 416 ölçek değerlendirilmeye alınmıştır. Çalışmaya Ankara ilinde bulunan üniversitelerde görev yapan 233 kadın (\bar{x} yaş =32.43±6.10) ve 183 erkek (\bar{x} yaş=35.37±9.12) toplam 416 akademisyen gönüllü olarak katılmıştır.

Serbest Zamanda Sıkılma Algısı Ölçeği:

Serbest Zamanda Sıkılma Algısı Ölçeği, "serbest zamandaki sıkıntı algılamalarında bireysel farklılıkları" ölçmek amacıyla Iso-Ahola ve Weissinger (1990) tarafından geliştirilmiştir. Orijinal ölçek, tek boyutlu bir yapıda olup 16 madde ve 5'li Likert tipi, öz bildirim tarzı bir ölçektir. Türkçe versiyonunun yetişkinler adaptasyonu geçerlilik ve güvenilirlik çalışması Kara, Gürbüz ve Öncü (2014), tarafından orijinal formundan gerçekleştirilmiş ve çeşitli meslek gruplarında çalışan yetişkin bireylere uygulanmıştır. Serbest zamanda sıkılma algısı ölçeği iki alt boyuttan oluşmaktadır. "Sıkılma" alt boyutu bireyin serbest zaman aktivitelerine karşı olumsuz bakış açısını yansıtmaktadır (Boş zamanlarımda yaptıklarımın genellikle hoşlanmıyorum, fakat başka ne yapacağımı bilmiyorum). "Doyum" alt boyutu ise bireyin serbest zaman algılamadaki olumlu perspektifini yansıtmaktadır (Boş zaman fikri beni heyecanlandırıyor). Bu çalışma kapsamında yapılan analiz sonuçlarına göre ölçek iç tutarlılık katsayısının sıkılma alt boyutu için .62 doyum alt boyutu için .74 olarak hesaplanmıştır.

DUWAS İşkoliklik Ölçeği:

Bireylerin işkoliklik düzeylerini ölçmek amacıyla Schaufeli, Taris ve Bakker (2006) tarafından geliştirilen "DUWAS" İşkoliklik Ölçeği'nin Türkçe geçerlik güvenilirliği Doğan ve Tel tarafından 2011 yılında yapılmıştır. Orijinali 17 maddeden oluşan ölçek, Doğan ve Tel'in yaptıkları geçerlilik ve güvenilirlik çalışmalarında yeterli faktör yüküne sahip olmadığı gerekçesiyle 3 maddenin elenmesi sonucu 14 maddeye düşürülmüştür. Ölçek, 4'lü Likert tipi, öz bildirim tarzı bir ölçektir. DUWAS, "aşırı çalışma" ve "kompulsif çalışma" olarak adlandırılan iki alt ölçekten oluşmaktadır. "Aşırı çalışma" alt ölçeği bireyin çalışmaya yaşamındaki diğer aktivitelerden daha fazla yer verdiğini ve olması gerekenden fazla çalıştığını ifade eden maddelerden oluşmaktadır (İş yerindeki arkadaşlarım çalışmayı bıraktığında bile ben kendimi çalışmaya devam ederken bulurum). "Kompulsif çalışma" alt ölçeği ise bireyin içten gelen bir zorlama ve zorunluluk hissiyle kendisini çalışmak zorunda hissetmesine neden olan ifadelerden oluşmaktadır (Genellikle içimde beni çok çalışmaya iten bir şeyler olduğunu hissediyorum). Aşırı çalışma boyutunun eylemsel yönüne karşın, kompulsif çalışma daha çok tutumsal bir mahiyet taşımaktadır. Bu araştırma kapsamında alt boyutlara ilişkin iç tutarlılık katsayıları "aşırı çalışma" alt boyutu için .78 ve "kompulsif çalışma" alt boyutu için .84 olarak hesaplanmıştır.

Kişisel Bilgi Formu:

Katılımcıların demografik özelliklerini belirlemek amacıyla katılımcıların yaş, cinsiyet, medeni durum, çalışılan kurum tipinin sorulduğu “Kişisel Bilgi Formu” hazırlanmıştır.

Verilerin Toplanması:

Ölçekler akademik personele mesai saatlerinde uygulanmıştır. Ölçekler uygulanmadan önce katılımcılara araştırmacılar tarafından gerekli açıklamalar yapılmış ve ölçeklerin akademisyenler tarafından doldurulması ortalama 10 dakika sürmüştür.

Verilerin Analizi:

Araştırma kapsamında yapılan istatistiksel analizler, SPSS 20 istatistik paket programı aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Elde edilen verilerin analizinde betimsel istatistik, Korelasyon Analizi ve Regresyon Analizi ve t-test kullanılmıştır. Pearson Çarpımlar Moment Korelasyon Analizi; akademisyenlerin serbest zamanda sıkılma algısı ve işkoliklikleri arasında ilişki olup olmadığını test etmek, Çoklu Adımsal Regresyon Analizi ise akademisyenlerin serbest zamanda sıkılma algılarının işkolikliklerini belirlemedeki rolünü test etmek amacı ile kullanılmıştır. Değişkenler arası farklılıkların belirlenmesinde t-test (independent samples t-test) kullanılmıştır.

Verilerin analizine ve bulguların yorumlanmasına geçilmeden önce normallik, doğrusallık, çoklu ve varyans-kovaryans matrislerinin homojenlik varsayımların karşılanıp karşılanmadığı incelenmiştir (Tabachnick & Fidell, 2001). Bağımlı değişkenler arasında ilişkilerin doğrusal olup olmadığı saçılım grafikleri aracılığı ile incelenmiş ve her bağımlı değişken arasında doğrusallık varsayımının karşılandığı görülmüştür. Regresyonun dayandığı bir başka önemli varsayım ise bağımlı değişkenler arasında doğrusal bir ilişki olması (linearity) ancak bu ilişkinin yüksek olmamasıdır (colinearity). Tahmin değişkenleri olasılığı kontrolü için tüm faktörlerde tolerans (TOL) ve varyans enflasyon faktörü (VIF) değerleri hesaplanmıştır. Tolerans değerinin .10'un altında, varyans enflasyon faktörü değerinin ise 10'un üzerinde olması bağımsız değişkenler arasında yüksek ilişki olduğunu belirtmektedir (Dormann, Elith, Bacher, Buchmann, Carl, Carré, García Marquéz, & Gruber, 2013). Analiz sonucu, bu çalışmadaki tüm bağımsız değişkenlerin tolerans değerleri 0.64 ve 1.00; varyans enflasyon faktörü değerleri ise 1.00 ve 1.01 olarak bulunmuştur; bu da tahmin değerleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığını belirtmektedir.

3. Bulgular

Araştırma kapsamında yapılan istatistiksel analizler (çoklu adımsal regresyon ve t-test) aşağıda yer almaktadır.

Tablo 1’de serbest zamanda sıkılma algısı ve işkoliklik arasındaki korelasyon sonuçları verilmiştir.

Tablo 1. SZSAÖ ve DUWAS İşkoliklik Ölçeği Arasındaki Korelasyon Katsayıları

	Sıkılma	Doyum	Aşırı Çalışma	Kompulsif çalışma
Sıkılma	1			
Doyum	0.123*	1		
Aşırı Çalışma	0.145**	0.073	1	
Kompulsif çalışma	0.192**	0.027	0.434**	1

Serbest zamanda sıkılma algısı ve işkoliklik arasındaki ilişkiyi test etmek amacı ile yapılan korelasyon analizi sonuçları (Tablo 1); sıkılma ile aşırı çalışma ($r = .43$; $p < 0.05$) ve kompulsif çalışma ($r = .19$; $p < 0.01$) arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir.

Akademik personelin işkoliklik düzeylerinin serbest zamanda sıkılma algısını belirlemedeki rolünü saptamak amacı yapılan çoklu adımsal regresyon analizi sonuçları Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Serbest Zamanda Sıkılma Algısının İşkolikliğini Belirlemedeki Rolü

	Sıkılma	Doyum
	β	β
Kompulsif Çalışma		
	0.19*	0.04
R=0.19; R²=0.03; Adjusted R²=0.03; F_(1,414)=15.83; p<0.01		
Aşırı Çalışma		
	0.14*	0.05
R=0.14; R²=0.02; Adjusted R²=0.01; F_(1,414)=8.96; p<0.01		

Elde edilen bulgular sıkılma alt boyutunun kompulsif çalışma ($R=0.19$; $R^2=0.03$; Adjusted $R^2=0.03$; $F_{(1,414)}=15.83$; $p<0.01$) ve aşırı çalışma ($R=0.14$; $R^2=0.02$; Adjusted $R^2=0.01$; $F_{(1,414)}=8.96$; $p<0.01$) alt boyutlarının belirleyicisi olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, Yapılan analiz sonuçları sıkılma alt boyutu ile kompulsif çalışma ($\beta = 0.19$; $p<0.01$) ve aşırı çalışma ($\beta = 0.14$; $p<0.01$) alt boyutları arasındaki ilişkinin pozitif olduğunu göstermiştir.

Regresyon analiz modeline doyum alt boyutu girmemiştir. Bu bağlamda doyum alt boyutunun akademisyenlerin kompulsif çalışma ($\beta=-0.04$; $p>0.01$) ve aşırı çalışma ($\beta=0.05$; $p>0.01$) üzerinde anlamlı bir yordayıcı etkisi olmadığı saptanmıştır (Tablo 2).

Araştırma kapsamındaki hipotezleri test etmek amacıyla t-test yapılmıştır. Çalışanların serbest zamanda sıkılma algısı ve işkoliklik düzeylerinin cinsiyetlerine göre karşılaştırılmasına ilişkin yapılan t-testi sonuçları Tablo 3'de görülmektedir.

Tablo 3. Serbest Zamanda Sıkılma Algısı ve İşkolikliğin Cinsiyet Değişkenine Göre İncelenmesi

	Cinsiyet				t	p
	Kadın		Erkek			
	\bar{X}	SS	\bar{X}	SS		
Serbest zamanda sıkılma algısı						
Sıkılma	3.13	.56	3.04	.48	1.753	.31
Doyum	2.78	.49	2.86	.49	-1.747	.52
İşkoliklik						
Aşırı çalışma	3.48	.86	3.56	.84	-.983	.95
Kompulsif çalışma	3.51	.63	3.24	.51	4.719	.02*

Bağımsız örneklerde t-test analiz sonuçlarına göre sıkılma ($t_{(414)} = .996$; $p > 0.05$), doyum ($t_{(414)} = .411$; $p > 0.05$) ve aşırı çalışma ($t_{(414)} = .003$; $p > 0.05$) alt boyutlarında cinsiyet açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmamıştır. Bununla birlikte, kompulsif çalışma ($t_{(414)} = 5.462$; $p < 0.05$) alt boyutunda anlamlı fark olduğu görülmekle birlikte kadın akademik personelin erkek akademisyenlere oranla daha yüksek puan aldığı saptanmıştır.

Çalışanların serbest zamanda sıkılma algısı ve işkoliklik düzeylerinin çalıştıkları kuruma göre karşılaştırılmasına ilişkin yapılan t-testi sonuçları Tablo 4'de görülmektedir.

Tablo 4. Serbest Zamanda Sıkılma Algısı ve İşkolikliğin Çalışılan Kuruma Göre İncelenmesi

	Çalışılan Kurum					
	Kamu		Özel (Vakıf)		t	p
	\bar{X}	SS	\bar{X}	SS		
Serbest zamanda sıkılma algısı						
Sıkılma	3.04	.52	3.18	.53	-2.42	.63
Doyum	2.79	.53	2.85	.41	-1.07	.01*
İşkoliklik						
Aşırı çalışma	3.29	.50	3.96	1.18	-8.02	.00*
Kompulsif çalışma	3.35	.60	3.47	.58	-1.78	.78

Bağımsız örneklerde t-test analiz sonuçları (Tablo 4) “sıkılma” ($t_{(414)} = .222$; $p > 0.05$) ve “kompulsif çalışma” ($t_{(414)} = .078$; $p > 0.05$), alt boyutlarında çalışılan kurum açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığını göstermektedir. Bununla birlikte “doyum” ($t_{(414)} = .222$; $p < 0.05$) ve “aşırı çalışma” alt boyutlarında çalışılan kurum açısından anlamlı bir fark olduğu görülmüş, özel (vakıf) üniversitelerinde çalışılan akademik personelin ortalama puanları kamuda çalışan akademik personele göre daha yüksek olarak saptanmıştır.

Çalışanların serbest zamanda sıkılma algısı ve işkoliklik düzeylerinin medeni duruma göre karşılaştırılmasına ilişkin yapılan t-testi sonuçları Tablo 5’de görülmektedir.

Tablo 5. Serbest Zamanda Sıkılma Algısı ve İşkolikliğin Medeni Duruma Göre İncelenmesi

	Medeni durum					
	Bekâr		Evli		t	p
	\bar{X}	SS	\bar{X}	SS		
Serbest zamanda sıkılma algısı						
Sıkılma	3.16	.54	3.00	.49	3.163	.57
Doyum	2.84	.480	2.79	.51	1.051	.34
İşkoliklik						
Aşırı çalışma	3.51	.83	3.52	.87	-.069	.77
Kompulsif çalışma	3.43	.61	3.35	.58	1.262	.34

Bağımsız örneklerde t-test analiz sonuçları (Tablo 5) "sıkılma" ($t_{(414)} = .313$; $p > 0.05$), "doyum" ($t_{(414)} = .878$; $p > 0.05$), "aşırı çalışma" ($t_{(414)} = .083$; $p > 0.05$) ve "kompulsif çalışma" ($t_{(414)} = .884$; $p > 0.05$), alt boyutlarında medeni durum açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığını göstermiştir.

4. Tartışma

Bu araştırma, akademisyenlerin serbest zamanda sıkılma algısının işkolikliği belirlemedeki rolünün araştırılması ve serbest zamanda sıkılma algısı ve işkolikliğin cinsiyet, medeni durum ve çalışılan kuruma göre farklılaşp farklılaşmadığının incelenmesi amacıyla yapılmıştır.

Akademisyenlerin serbest zamanda sıkılma algılarının işkolikliklerini belirlemedeki rolünü saptama amacı ile yapılan çoklu adımsal regresyon sonuçları; sıkılma alt boyutunun kompulsif çalışma ve aşırı çalışma alt boyutlarının belirleyicisi ve aralarındaki ilişkinin pozitif olduğunu göstermiştir. Bu noktadan hareketle, serbest zamanlarında yapacak bir şey bulamayan ya da mevcut serbest zaman aktivitelerini çekici, heyecan verici bulmayan bireylerin aşırı çalışmaya hatta içten gelen bir zorlamayla işleriyle ilgili aktivitelere düzenli ve önemli ölçüde fazla zaman ayırmaya yöneldikleri düşünülmektedir. Bu bağlamda araştırma grubuna giren akademisyenlerin mevcut sosyal ortamlarının ya da ailelerinin içinde bulunduğu serbest zaman aktivitelerini mutluluk verici ya da heyecanlandırıcı bulmadıkları söylenebilir. Diğer yandan, iş için gerekliliklerin sağlanması (tez, makale, bildiri, veri analizi, ders, toplantı raporu vb) için mesai kavramının çerçeve içine alınmadığı bir meslek grubu olarak akademisyenlik, serbest zaman aktivitelerinden feragat etmede öncül bir meslek olarak düşünülmektedir. Bu bağlamda da ortaya çıkan sonuçlar olası olarak değerlendirilmektedir.

Bununla birlikte, araştırmanın bireysel farklılıkları ölçme temelli araştırmanın ikincil amaçları doğrultusunda yapılan analiz sonuçlarına göre, sıkılma, doyum ve aşırı çalışma alt boyutlarında cinsiyet açısından anlamlı bir fark bulunmazken, kompulsif çalışma alt boyutunda anlamlı farkın görüldüğü, kadın akademisyenlerin erkek akademisyenlere oranla daha yüksek puan aldığı saptanmıştır. Alanyazın taramasında; Kara & Özdedeoğlu (2015)'nin fiziksel aktiviteye katılan ve katılmayan bireylerle yaptıkları çalışmada, bu çalışmayla benzer şekilde cinsiyet açısından anlamlı bir farklılığa ulaşılmamıştır. Diğer yandan, Kara, Gürbüz & Öncü (2014) tarafından çeşitli meslek gruplarına dâhil yetişkin bireyler arasında yapılan çalışmaya göre, doyum alt boyutunda erkek katılımcıların kadın katılımcılara oranla daha yüksek puan aldıkları kısacası, sıkılma algısını daha az yaşadıkları tespit edilmiştir. Gücal ve Kara (2015)

tarafından üniversite öğrencileri üzerinde yapılan serbest zamanda sıkılma algısı araştırmasında ise kadın katılımcıların doyum alt boyutu puanları daha yüksek olarak bulunmuştur. Bununla birlikte, Ayverdi & Kara (2015)'nin benzer şekilde üniversite öğrencileri ile yaptıkları araştırmada sıkılma alt boyutunda erkek katılımcıların puanları kadın katılımcılara oranla daha yüksek olarak saptanmıştır. Bu bulgulara ek olarak, ilgili alanyazındaki işkoliklik araştırmalarında da cinsiyet değişkeni üzerine yapılan alanyazın taramasında, Burke, Matthiesen & Pallesen (2006)'nin 496 sağlık çalışanı üzerinde gerçekleştirdikleri araştırmada, işe bağımlılık boyutunda erkeklerin kadınlara oranla daha yüksek işkoliklik puanına sahip oldukları saptanmıştır. Benzer şekilde erkeklerin kadınlara oranla daha işkolik olduklarını saptamış bir çok araştırmaya rastlamak da mümkündür (Burke, 1999; Burke, Matthiesen, & Pallesen, 2006; Harpaz & Snir, 2003). Diğer yandan, Oğuz ve Akın'ın 2008 yılında yaptıkları araştırmaya göre, öğretmenlerin işkoliklik düzeylerinin cinsiyete göre anlamlı şekilde farklılaşmadığı görülmüştür. Akademisyenler (Naktiyok & Karabey, 2005; Spence & Robbins, 1992), eğitim yöneticileri (Bardakçı, 2007), yöneticiler (Burke, 2000) gibi birçok meslek dalı için yapılan işkoliklik araştırmalarında işkolikliğin cinsiyete göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda, araştırma grubuna giren akademisyenlerin serbest zaman algılarındaki benzerliğin sebebinin, aynı coğrafyayı ve benzer sosyal yaşamı paylaşıyor olmalarından kaynaklandığı söylenebilir. Bununla birlikte, katılımcı grubun benzer eğitim, yükselme ya da çalışma koşullarından dolayı da bu sonucun oluşabileceği düşünülmektedir. Bu noktadan hareketle, araştırma grubuna giren akademisyenlerin işkoliklik durumlarının eylemselden çok tutumsal bir seyir izlediği, kadın akademisyenlerin içten gelen bir zorlama hissiyle kendilerini çalışmak zorunda hissettikleri söylenebilir. Diğer bir deyişle, kadın akademisyenlerin gerek özel hayatın gerekse de iş hayatının dengede tutulması için her zaman işe karşı içsel bir savunma içinde oldukları düşünülmektedir.

Bununla birlikte, serbest zamanda sıkılma algısı ve işkoliklik ile çalışılan kurum değişkeni arasında yapılan analizler, SZSAÖ "doyum" alt boyutunda ve DUWAS İşkoliklik Ölçeği "aşırı çalışma" boyutunda anlamlı sonuçlar göstermiş, özel (vakıf) üniversitelerinde çalışan akademik personelin puanları, devlet üniversitelerinde çalışanlara göre daha yüksek olarak saptanmıştır. Kara ve ark. (2014)'nin yetişkin bireyler üzerine yaptıkları araştırmada serbest zamanda sıkılma algısı 'doyum' alt boyutunda çalışılan kuruma göre anlamlı bir farklılığa rastlamamıştır. Bununla birlikte işkoliklik ve çalışılan kurum arasındaki ilişkilerin incelendiği araştırmalarda, özel sektör çalışanlarında işkolikliğin daha fazla görüldüğü belirtilmektedirler (Emhan, Mete, & Emhan, 2012; Harpaz & Snir, 2003). Bu bulgulara istinaden, devlet

üniversitelerinde görev yapan akademisyenlerin serbest zaman aktivitelerine karşı daha olumsuz algı içinde oldukları ya da sahip oldukları serbest zaman içinde ilgilenebilecekleri herhangi bir aktivite bulmakta zorlandıkları düşünülmektedir. Bununla birlikte, yaşam kalitesinin bir parçası olarak işaret edilen ve bireyi “yenilediği” düşünülen serbest zaman olgusunun özel (vakıf) üniversitelerinde görev yapan akademisyenler için daha fazla anlam ifade ettiği söylenebilir. Nitekim aşırı çalışma boyutundan alınan yüksek puanlarla birlikte bu sonuçlar değerlendirildiğinde, özel sektörde görev yapan bireylerin fiilen fazla çalışmaları onları serbest zaman aktivitelerinden daha fazla doyum almakta oldukları düşünülmektedir.

Akademisyenlerin serbest zamanda sıkılma algısı ve işkoliklik düzeylerinin medeni duruma göre karşılaştırılmasına ilişkin yapılan analiz sonuçlarına göre, medeni durum açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır. Kara ve ark. tarafından 2014 yılında yapılan araştırmada serbest zamanda sıkılma algısının medeni durum değişkenine göre fark göstermediği belirtilmiştir. Kara ve Özdedeoğlu (2015)'nin araştırmalarında ise medeni durum değişkeninin, “sıkılma” alt boyutunda anlamlı olarak farklılaştığı sonucuna ulaşılmış, bekâr katılımcıların puanları evli bireylere göre daha yüksek olarak saptanmıştır. Yapılan alanyazın taramasında benzer şekilde evli, bekâr ve boşanmış bireylerin işkoliklik düzeyleri arasında farklılaşmalara rastlanmamıştır (Burke, 2000; Burke, Burgess, & Oberklaid, 2003). Geleneksel toplumlarda kadınların ev içi uzantılarla birlikte anılması öngörüldüğünden bu yana, erkeklerin iş dünyasında var olma, rekabet, mücadele ve iş uzantıları ile bağlılığı daha ön planda olmuştur. Bu açıdan, kadınların daha ‘hijyenik’ işleri seçmesi, mesai saatlerinin ev içi uzantıları etkileyemeyecek bir çerçeve çizmesi gibi kadınları çift kariyerli (dual-carrier) ancak bütün iş ve ev gereklilerini tamamlayabilecek bir profil oluşturması, hatta eğer mümkünse yarı-zamanlı işlerde çalışması beklenmektedir (Duxbury & Higgins, 1994; Higgins, Duxbury, & Lee, 1994). Ancak akademisyenlik bu çizilen çerçeve dışında kalmaktadır. Bu bağlamda, akademik yaşamın gerekliliklerini sağlayabilmek için aynı derecede çalışma elzemliğinin, kongre, çalıştay, eğitim vb. iş uzantılarına katılma gerekliliklerinin işkoliklik üzerinde etkisinin olmadığı söylenebilir. Toplumsal olarak her ne kadar ev içi sorumlulukların kadınlara verildiği bilirse de bekâr olmanın da bu noktada bir farklılık yaratmadığı da düşünülmektedir.

Sonuç olarak, serbest zaman aktivitelerine katılım ve aktiviteye karşı sürdürülebilirliği azalttığı düşünülen bir konu olarak serbest zamanda sıkılma algısı ile fazla çalışma nedeniyle sosyal etkinliklere, eğlenceye ve uykuya harcanan zamanın boşa harcandığını düşünme ve rahatsız olma gibi sendromları ortaya çıkardığı düşünülen işkoliklik arasında anlamlı ilişkiler saptanmıştır. Bu bağlamda, araştırma

grubuna giren akademisyenlere bireyin yenilenmesini sağlayan ve kendi iyi oluş halini bütünlemesi açısından önemli olan rekreasyonel aktivitelerin, bireyleri çalışma hayatına hazırlayan “altın bir anahtar” olduğu felsefesinin aşılması gereği ortaya çıkmıştır. Üniversitelerde görev yapan akademik personel için yerleşke rekreasyon alanlarının daha uygun hale getirilmesi ya da yerleşkelerde mevcut yönetimlerce akademik personele yönelik rekreatif programlar hazırlanması bu araştırmanın önerileri arasındadır. Bununla birlikte, gelecek araştırmalarda serbest zamanda sıkılmanın iş ve kariyer doyumu, örgütsel yabancılaşma, örgütsel sinizm, işyerinde mükemmeliyetçilik ve iş değerleri gibi konularla araştırılmasının hem serbest zaman hem de yönetim alanyazınına önemli katkılarının olacağı düşünülmektedir.

Kaynaklar

- Akın, U. & Oğuz, E. (2010). Öğretmenlerin işkoliklik ve tükenmişlik düzeyleri arasındaki ilişki. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 63, 309 - 327.
- Ardıç, K. & Polatçı, S. (2008). Tükenmişlik Sendromu Akademisyenler Üzerinde Bir Uygulama (GOÜ Örneği). Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 10(2), 69-96.
- Ayverdi, B. & Kara, F. M. (2015). Serbest Zamanda Sıkılma Algısının Alkol Kullanma Nedenlerini Belirlemedeki Rolünün İncelenmesi. 8. Ulusal Spor Bilimleri Öğrenci Kongresi, 14-16 Mayıs, Mersin, Türkiye.
- Bardakçı, S. (2007). Eğitim Yöneticilerinin İnternet Kullanımına İlişkin Tutumlarının İşkoliklik Eğilimleri Üzerine Etkilerinin Belirlenmesi. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- Brady, B. R., Vodanovich, J. & Rotunda, R. (2008). The Impact of Workaholism on Work-Family Conflict, Job Satisfaction, and Perception of Leisure Activities, The Psychologist Manager Journal, 11, 241–263.
- Burke, R. J. (1999). Workaholism in organizations: Gender differences. Sex Roles, 41, 333-345.
- Burke, R. J. (2000). Workaholism and Extra-Work Satisfactions, International Journal of Organizational Analysis, 7, 352-364.
- Burke, R. J., Matthiesen, S. B., & Pallesen, S. (2006). Personality correlates of workaholism. Personality and Individual Differences, 40, 1223-1233
- Burke, R. J., Oberklaid, F., & Burgess, Z. (2004). Workaholism among Australian women psychologists: antecedents and consequences. International Journal of Management, 21(3), 263-277.
- Büyüköztürk, Ş. (2008). Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2012). Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Pegem Akademi.
- Doğan, T. & Tel, F. D. (2011). DUWAS İşkoliklik Ölçeği Türkçe Formunun (DUWAS-TR) Geçerlik Ve Güvenirliğinin İncelenmesi AİBÜ, Eğitim Fakültesi Dergisi, 11(1), 2011, 61-69.
- Dormann, C. F., Elith, J., Bacher, S., Buchmann, C., Carl, G., Carré, G., García Marquéz, J.R., Gruber, B., Lafourcade, B., Leitão, P.J., Münkemüller, T., McClean, C., Osborne, P.E., Reineking, B.,

- Schröder, B., Skidmore, A.K., Zurell, D. & Lautenbach, S. (2013) Collinearity: a review of methods to deal with it and a simulation study evaluating their performance. *Ecography*, 36, 27–46.
- Duxbury, L. & Higgins, C. (1994). Interference between work and family: A status report on dualcareer and dual-earner mothers and fathers. *Employee Assistance Quarterly*, 9 (3–4), 55–80
- Duxbury, L., Higgins, C., & Lee, C. (1994). Work-family conflict: A comparison by gender, family type, and perceived control. *Journal of Family Issues*, 15, 449–466.
- Emhan A., Mete M., & Emhan, A. (2012). Kamu ve Özel Sektör Çalışanlarında İşkoliklik ve Obsesyon Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", *Dicle Tıp Dergisi*, DOI: Dicle Med J. 39(1): 75-79 DOI:10.5798/diclemedj.0921.2012.01.0098. "39", 75-79 pp., Mart-2012.
- Esteve, R., Martin, J., & San-Lopez, A. E. (2007). Grasping the meaning of leisure: developing a self-report measurement tool, *Leisure Studies*, 18(2), 79-91.
- Fisher, G. G., Bulger, C. A., & Smith, C. S. (2009). Beyond Work and Family: A Measure of Work/Nonwork Interference and Enhancement, *Journal of Occupational Health Psychology*, 14, 441-456.
- Gücal, A. Ç., & Kara, F. M. (2015). Serbest Zamanda Sıkılma Algısının Serbest Zamana Yüklenen Anlamı Belirlemedeki Rolünün İncelenmesi, 8. Ulusal Spor Bilimleri Öğrenci Kongresi, 14-16 Mayıs, Mersin, Türkiye.
- Harpaz, I. & Snir, R. (2003). Workaholism. It's definition and nature. *Human Relations*, 56 (3), 291–319
- Iso-Ahola, S. E. & Weissinger, E. (1990) Perceptions of boredom in leisure: Conceptualization, reliability and validity of the leisure boredom scale. *Journal of Leisure Research*, 22(1), 1–17.
- Kara F. M. & Özdedeoğlu B.; Serbest Zamanda Sıkılma Algısı ve Boş Zaman Engelleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. 3. Rekreasyon araştırmaları kongresi: Eskişehir, Türkiye; 05/10/2015 - 07/10/2015.
- Kara, F. M., Gürbüz, B., & Öncü, E. (2014). Leisure Boredom Scale: the Factor Structure and the Demographic Differences. *The Turkish Journal of Sport and Exercise*. 16(2): 28-35.
- Kelly, J. R. & Kelly, J. R. (1994). Multiple Dimensions of Meaning in the Domains of Work, Family, and Leisure, *Journal of Leisure Research*, 26(3): 250-274.
- Kraus, R. G. (1998). *Recreation and Leisure in Modern Society*, Canada: Jones and Bartlett Publishers.

- Naktiyok, A. & Karabey C. N. (2005). İşkoliklik ve Tükenmişlik Sendromu, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 19(1).
- Oates, W. E. (1968). On Being a Workaholic (a serious jest). *Pastoral Psychology*, 19, 16-20.
- Oğuz, E. & Akın, U. (2008). Öğretmenlerin işkoliklik düzeyleri ile evlilik uyumları arasındaki ilişki. International Conference on Educational Sciences. 23-25 June 2008. Eastern Mediterranean University. Famagusta, North Cyprus.
- Ragheb, M. G. & Tate, R. L. (1993). A behavioral model of leisure participation based on leisure attitude, motivation and satisfaction, *Leisure Studies*, 12, 61-70.
- Schaufeli, W. B., Taris, T. W., & Bakker, A. B. (2006). Dr. Jekyll and Mr. Hyde: On the differences between work engagement and workaholism. In R.J. Burke (Ed.), *Research companion to working time and work addiction* (pp. 193-217). Northampton: Edward Elgar.
- Snir, R. & Zohar, D. (2000). Workaholism: Work addiction or workphilia? Paper presented at the International Conference of Psychology: Psychology after the year 2000, University of Haifa, Haifa.
- Snir, R. & Harpaz, I. (2009). Workaholism from a cross-cultural perspective. *Cross-Cultural Research*, 43, 303-308.
- Spence, J. T. & Robbins, A. S. (1992), Workaholism: definition, measurement and preliminary results, *Journal of Personality Assessment*, 58, 160-178
- Tabachnick, B. G. & Fidell, L. S. (2001). *Using Multivariate Statistics*. Boston: Allyn and Bacon.
- Temel, A. (2006). Organizasyonlarda İşkolizm ve İşkolik Çalışanlar. *İş, Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 8(2), 104-127.
- Watkins, M. (2013) Using intentional attributions to explain change in leisure meanings, *Leisure Sciences: An Interdisciplinary Journal*, 35(2), 89-106.